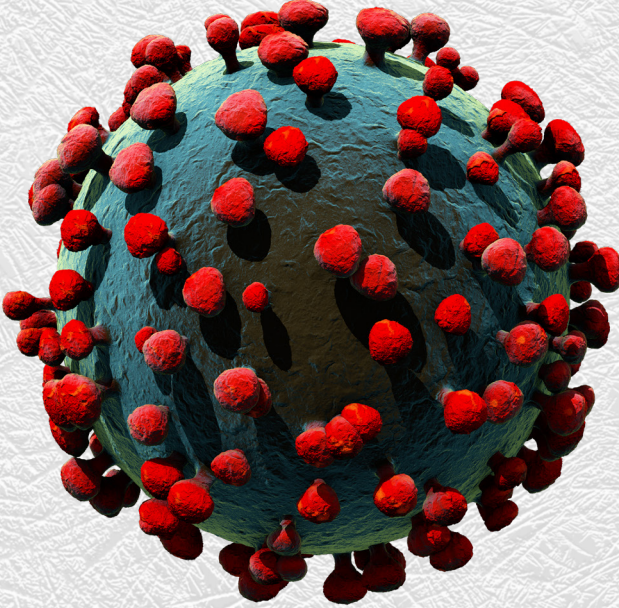

COVID-19 SONRASI KÜRESEL SİSTEM: ESKİ SORUNLAR YENİ TRENDLER

SAM Yayınları

stratejik
araştırmalar
merkezi

T.C. Dışişleri Bakanlığı

**COVID-19 SONRASI KÜRESEL SİSTEM:
ESKİ SORUNLAR, YENİ TRENDLER**

Derleme
Türkiye Cumhuriyeti
Dışişleri Bakanlığı
Stratejik Araştırmalar Merkezi

Kapak & İç Tasarım
Ali Burak CESUR

Baskı & Cilt
MATSA Basımevi
ANKARA

Basım Tarihi
Nisan 2020

ISBN
978-975-7307-72-3

COVID-19, ULUS DEVLET VE RİSK TOPLUMU

Mehmet ÖZAY

İbn Haldun Üniversitesi Öğretim Üyesi

Anahtar Kelimeler

Uluslararası İş Birliği, Devlet, Küreselleşme, Toplum

Koronavirüs, 21. yüzyılın en önemli hadiselerinden biri olarak tarihe adını yazdırmıştır. Bu sürecin öncesinde dünya gündeminde ve uluslararası ilişkilerde çatışmacı niteliklerin belirleyiciliği ve egemenliği söz konusuydu. COVID-19 sonrası dönemde ise, salt yaşanan psikolojik yıkımlardan kazanılan tecrübe bile, küresel kamuoyunun çatışmacı eğilimlere sessiz kalmamasını sağlayabilecektir. COVID-19 öncesi küresel planda tanık olunan çatışmacı ortamın yerini biyolojik olarak hayatta kalmaya indirgeyen bir sürece bırakmış olması, kalkınmış-kalkınmamış ülke ayrımı gözetmeden dünya kamuoyunun birbirine ihtiyacı olduğunu açıkça ortaya koymuştur.

Bu süreçte yanlış gidenin ne olduğunu tespit etmek gerekmektedir. İlk gözlemler ve tecrübeler kadar detaylı araştırmalar da sorunun küresel güven tesisi olduğunu ortaya koymaktadır. Bugün yaşananların boyutu kadar, çeşitli ülkelerin ve bölgelerin bu gelişmeden nasıl etkilendikleri, aldıkları

tedbir ve uyguladıkları politikalar da akademik araştırmalara konu olacaktır. Bu araştırmaların sağlayacağı veriler teorilerin geliştirilmesine ve bunların uygulama alanlarının oluşturulmasına zemin hazırlayacaktır. Çalışmaların yönelimi ne olursa olsun, COVID-19 sonrası yeni dönemin, toplumların bir anlamda yeniden inşa dönemi olacağını söylemek kehanet değil, sosyolojik bir gerçekliktir.

Ulus Devlet'in İşlevselliği

COVID-19'la mücadele sürecini iyi yönetebilen ülkeler, ulus devletlerin yenilenmiş gücü olarak bölgesel ve uluslararası yapılanmada öncü rol oynayacak avantajlara sahip olacaklardır. Bu ülkelerde siyasi liderler, rasyonel temeller üzerine inşa edilmiş veya süreçte yeniden yapılandırılmak suretiyle gündeme gelecek politika önerilerine, başta kendi kamuoyları olmak üzere bölgesel ve hatta küresel toplumun desteğini almaya çalışacaktır. Ayrıca geniş halk kitlelerinin bu süreçte aktif ya da pasif oynadıkları rol ile kendi yaşam alanlarını ve rollerini tanımlamaları sivil toplum olgusunun da yeniden yapılanarak güçlenmesine yol açacaktır. Sivil toplum evreninin çeşitli kategorilerinde yer alan unsurlar ulus devleti karşılarına almayı değil, onun unsurlarıyla birlikte ortak iyi için yeniden yapılanmayı tercih edeceklerdir. Bu noktada, geniş toplum kesimlerinin seslerini duyurmada kendi ulusal siyasal yapılarını harekete geçirme konusunda başarılı olmaları sivil toplumun gücünü ortaya koyacaktır.

Risk Toplumuna Küresel özüm

COVID-19 tecrübesinin ortaya koyduğu üzere, 'risk toplumu' olgusu, günümüz koşullarında küresel boyutta gerçekleşmekte ve neredeyse tüm toplumsal kurumları içine almaktadır. Söz konusu risk alanları ile sahip oldukları önem ve derecelere göre ortaya koyulacak yeniden yapılanmada yerel, ulusal ve küresel işbirliklerinin önemi kuşkusuzdur. Küresel-

leşmenin ulaşım, eğitim, ticaret, finans vb. alanlarda bugüne kadar olumlu şekilde gündeme getirilen yanlarına tanık olunmuştu. Bugün ise, bu alanların en önemlisi olan ulaşım vasıtasıyla yayılan COVID-19 örneğinin de gösterdiği gibi, küreselleşmenin kritik alanlarında yeni düzenlemelere gidilebileceği öngörülebilir. Örneğin, iklim değişikliği gündemi –küresel gündemde var olmasına, bu çerçevede olumlu kararların alınmasına ve bazı politikaların yürürlüğe konması konusunda yaşanan akamete rağmen– COVID-19 ile birlikte yeniden canlanabilecektir. Toplum sağlığı için taşıdığı önem nedeniyle, su ve gıda kaynaklarının nasıl yönetilmesi gerektiğine ilişkin küresel çapta yeni adımlar atılacaktır. Bu yaklaşım, önümüzdeki dönemde ülkeler arasındaki ilişkilerde belirleyici olacaktır. Bu noktada sağlık, su ve gıda kaynaklarına sahip olma ve bunlara erişimde lojistik destek alanlarının yeniden düzenlenmesi gibi sadece özel sektör tarafından değil, ulus devletlerin imkanlarıyla da oluşturulacak hayati yapılanmalar önem taşıyacaktır.

Yeni Uluslararası İş Birliği Mekanizmalarının Oluşturulması Süreci

COVID-19 sonrası dünyanın nasıl şekillendirileceği konusunda, şimdiden başlayacak bir küresel örgütlenme yöneliminden söz etmek mümkün. Bugün yaşanmakta olanların bir tür ‘doğal afet’ bağlamında değerlendirilmesi, yakın gelecek senaryolarının ülkelerin güç ve egemenlik ilişkileri kadar, bu güç ve egemenliğin küresel temelde karar alma süreçlerini de harekete geçirecek bir zeminde ilerleyeceği öngörülmektedir.

COVID-19 sonrası dönem bölgesel değil, aksine neredeyse tüm bölgeleri içine alan yeni kurumsal yapılanmalara konu olacaktır. Ülkeler arasında ikili ve bölgesel işbirliği mekanizmaları bulunmasına rağmen, yaşanmakta olan süreçte bunlardan verim alınamadı. DSÖ gibi ilk kertede güvenilirliği pek de sorgulanmayan bir yapının gerekli adımları atmada gecikmesinden başlayarak, bazı ulus devletlerin kendi vatandaşları-

na, bölgesel örgütlerin ise üye ülkelerine adeta sırt çevirdiği bir ortamda temel insani duruşu yakalayacak bir yönelime ihtiyaç vardır.

Öncelikle COVID-19 ile gelen küresel felaket karşısında bireylerin ve toplumların aciz kalması ulus devletin güçlü olmasının önemi ortaya çıkmıştır. Bu noktada, COVID-19 öncesi dönemde, bazı bölgesel örgütlerin, örneğin, Avrupa Birliğinin mevcut sorunlarının üstüne geçtiğimiz üç ay içinde yaşanan üyeleri arasındaki güven bağının kopması, ekonomik işbirliğinin insani boyutundaki zafiyet ve varoluş sebeplerini sorgulayan tartışmaları önümüzdeki dönemde gündeme taşınması kaçınılmazdır.

Bu noktada, COVID-19 ile yapılan mücadele uluslararası toplumun samimiyet testi olarak dikkat çekmektedir. Bunu birkaç kategoride; ulus devletlerin kendi vatandaşlarının yaşamlarını korumaya yönelik tutumları; çatışmalar ile mülteci akımına konu olan coğrafyalardaki ulus devletlerin söz konusu azınlık gruplarına yönelik politikaları; ittifaklar içerisinde üye ülkeler arasında söz sahibi olanların, diğerlerine yönelik politikaları ile küresel güç olarak akseden ABD ve Çin'in gerek birbirlerine gerek küresel kamuoyuna yönelik politikaları şeklinde sınıflandırabiliriz.

COVID-19'la mücadelede, küresel güçlerin yani ABD, Çin ve Avrupa Birliğinin düştükleri zafiyet hem kendi toplumları nezdinde, hem de küresel kamuoyu tarafından dikkatle ele alınacaktır. Bu durum, sadece devletlerin siyasi organları yani başkan, başbakan ve meclisleri ve ilgili kurulları tarafından yapılacak eleştirel tutumlarla sınırlı olmayacak, bunun ötesinde her ülkede gelişmeleri yakından takip ettiği düşünülebilecek geniş toplum kesimlerinin belirleyici olabileceği bir küresel siyasi tepkiye dönüşebilecektir.

Bu makro bakışın ötesinde, mikro bir bakışla Türki-

ye'nin konumunun ne olabileceği üzerine düşünölmeli. Türkiye'nin yaklaşık son yirmi yıldır küresel kamuoyuna verdiği olumlu imajın yenilenerek güçlü bir yapılanma ile alternatif bir söylemin uygulamaya geçirilmesine yol açabilecek potansiyeli mevcuttur.

Bu noktada, Türkiye bölgesel ve küresel ilişkilerde çoklu eylem yöntemi ile hareket etmek suretiyle yapıcı bir aktör rolü oynayabilecektir. Bu çerçevede, AB ile müzakereler ve AB bağlantılı küresel etkileşimler; ASEAN (Güneydoğu Asya Ülkeleri Birliğı) platformundaki sektörel ortaklık; İslam İşbirliğı Teşkilatı'nda (İİT) yapısal dönüşümler; Kuala Lumpur Zirvesi oluşumunun devamlılığı gibi yapılar çerçevesinde sivil ve kamu kurumlarının aktörleri ile ilişkilerde sergileyeceğı olağüstü çaba ile Türkiye, COVID-19 sonrası süreci yönetebilme kabiliyetini ortaya koyabilecektir.

Bunun yanı sıra, büyük felaketlerin ardından gelen değişim dönemlerini yönetebilen ölkelerin kamu ve özel kesimdeki şahsiyetlerinin uluslararası örgütlerde önemli mevkilere getirilmesi yönündeki eğilim, Türkiye'nin yakın gelecekte bölgesel ve küresel yapılarda temsiliyetini ve etkinlik gücünü artırmayı sağlayacaktır.